

közéleti egyének, államférfiak, hadvezérek vagy tudósok között emlegetik őket.

Még a tudományos vagy művészi alkotások sem lehetnek mindig exakt mértékei a tehetségnek. Itt is sokszor csak álértékkel, álsikerral, megtévesztő reklámmunkával van dolgunk. Erre mutatnak a hamarosan elfeledett, lemosolygott „nagyóságok” rövid életű álsikerei. Viszont gyakran akadnak korukban meg nem értett lángelmék, akiket csak emberöltők mulva méltányolnak kellően. Még legkézzelfoghatóbban nyilvánul meg a tehetség az exakt tudományok körében létrehozott alkotásokon.

Másrészt a nagy alkotásoknak vagy a sikernek hiánya sem bizonyítja mindig a tehetség hiányát. Sokszor a legkiválóbb tehetségekben hiányzik a sikerhez szükséges egyéb hajlam, ambíció, alkotási vágy. Másrészt nem egy igazi lángelmé zseniális felfedezései, melyek igazolására talán egy életet áldozott, még megszületésük, nyilvánosságra jutásuk előtt eltemettetnek, mert a nagyobb tudományos lelkiismeretesség, behatóbb önkritika, elfogulatlanabb vizsgálat alapján végül maga a felfedező rájött tévedéseire, holott kevesebb lelkiismeretesség vagy elfogulatlanság mellett ugyane felfedezésből világhírt kovácsolhatott volna magának. A tehetségnek is megvannak a maga élettragédiái és az élet korántsem megbízhatóbb és igazságosabb bírója a tehetségnek, mint az iskola.

Mivel pedig a tehetségnek, mint láttuk, semmi abszolút kritériumát nem találjuk, minden tehetségvizsgálattal csak bizonyos fokú valószínűséget, esetleg gyakorlati, morális bizonyosságot érhetünk el. A lélek legmélyén rejlő ezen misztériumnak exakt ismerete csak annak van fenntartva, aki a lélekbe látva ismeri összes hajlamainkat, tehetségeinket és aki egyedüli igaz bírója érdemeinknek, teljesítményünknek, egész életünknek.

SOMOGYI JÓZSEF.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Egy pataki diák látogatása Salzmann sehnepfentali intézetében 1806-ban.

Ez a pataki diák *Kátona Mihály* (1780—1842) volt, aki 1805-ben bevégezvén Sárospatakon gimnáziumi és teológiai tanulmányait, tudományos kiképzésének betetőzése végett 1805 augusztus havában a jénai egyetemre ment, ahol antropológiát, filológiát és teológiát hallgatott. 1806 január havában *Disquisitione Philosophica in Naturam Syntaxeos Linguae Latinae* c. disszertációja alapján a Latina Societastól megkapta a diplomát, de atyjának időközben bekövetkezett halála miatt már 1806 május 1-én odahagyta Jénát. Hazatérve, 1806—1808-ban gimnáziumi tanár volt Sárospatakon, majd innen lelkésznek ment Berzétére, onnan Sajószentpéterre.

Üti Naplójában, melynek kézirata dedunokájának: Kérészy Zoltán pécsi egyetemi tanárnak birtokában van, részletesen ismerteti külföldi utazását. Schnepfenthalba, Salzmann nagyhirű intézetének meglátogatására, 1806 március 31-én rándult ki. Erre vonatkozólag *Naplójában* a következőket írja:

»Schnepfenthal edj kis falu; ehez igen közel van, edj hegy oldalába, valósággal mosolygó tájjékon, zöld fényű fák közt, a hiress Salzmann Nevelő institutuma. En ide 10 órakerem. Négy nagy épület van itt két Contignatióra igen sok szobákkal. Az épületnek ilyen forma a fekvése, a mellette lévő vidékkel edjütt (itt rajzban adja az épületek, kertek, játszóhelyek fekvését). Lit. A. B. C. van a Tanitók és a Tanitványok háza. — D. a Salzmann Asszony és Leány Familiája lakik. E. Forrás. Ide gyűnnek ebéd előtt a tanitványok mosdani, ebéd után pedig a szájjokat ki öblíteni. F. és G. Kert, mellyet a Tanitók és Tanitványok dolgoznak. H. a hintóka. I. edjenesen fenn álló rúd, mellyre másznak. K. planum inclinatum formán menő fa; erre két kézzel mennek fel fele és ugyan úgy le fele; erre szoktak esimbalkozni is. M. lovagló hely. Az erdőből edj tisztá patak foly, mellyet keresztül szoktak ugrálni edj hosszú pónával.

Tíz óraker be érvén az Institutumba, szinte Letzkén volt a Director Salzmann, halgatta a tanitást. En be menvén a Letzkére, egész emberséggel fogadott Salzmann, a kit ugyan Salzmannnak magamtól nem gondoltam volna. Durva, mellértés Kaputrokba volt öltözve nyakra való nélkül; a haja meg nem volt nyirve, hanem rendetlenül állott hátra felé. Ekkor a hiress Guts-muths Görög Országot tanitotta Mappáról tanitványinak. Salzmann fenn álva ott halgatta. Vége lévén az Orának, Salzmann megtudakozta Guts-muthst, kik tudtak, kik nem? Guts-muths mindenikre meg-mondta az itéletét, és ez egész Seriositással ment végbe. — 11 órától 12-ig mulatják magokat a Tanitványok, a Tanitók fel-vigyázása alatt. Engem Salzmann edj olyan Szobába vezetett, a melly tele van a Tanitványi Képeivel. Ezeket mind magok festették a Tanitványok. Rendelet tett Salzmann edj Tanitónak, hogy engemet az Institutumba hordozzon meg. Míg ez a Tanitó elő jött, a Magyarországi Commerciumról beszélgetett velem Salzmann, nevezetesen csudálkozott rajta, hogy a Király a productumokat ki nem engedi az Országból vinni. — Tudakozódott Prof. Griesbach felől (a ki eránt nagy tisztelettel viseltetik), és a Jénai Philosophia mostani állapotjáról. — Elő jött azon közbe a Tanitó, a kit Salzmann nekem Vezetőül rendelt. Ezt úgy aufführolta nekem Salzmann, mint a maga Vejét. Ezt az Institutumot a számára majd egészen a Salzmann familiája teszi. Van neki 4 fija 8 leánya; a kik közzül már némelleyek férjhez mentek és ezeknek férjek is, itt tanitanak, a maga fiaival edjütt.

Elősször is az Erdőbe mentünk járkálni, hogy a Vidéket annál jobban fel vehessük. Nintsen szebb, mint mikor ebbe a

zöld fenyves erdőbe szaladoznak a Veress janklis tanítványok. Az erdőből vissza térvén, a Lovagló Helyet néztük meg, a hol akkor 4, 13 esztendőös forma gyereket tanított lovagolni a Lovagló mester. — Meg-néztük a kertet, a hol némely tanítványok ásttak, kapáltak, plántáltak. Innen mentünk a Naturalien Kabinéba. Szép kis Collectio van itt a Természet mind a három Országára. Az állatok ki vannak tömve, nevezetesen a sok Madarak. Van edj taránd bőr is. Vannak borspiritusbba foetusok; Van edj szép Skeleton, és két Gyermeke kis Skeletonja. Szép Minera-Collectio is van. Vannak itt sok Machinák modelljei is, melyeket magok készítettek a tanítványok. Van nevezetesen edj szép vitorlás hajó, melyet edj Dániai hajós fia Csinált. — Meg-néztük az Oratoriumot is. Itt Salzmann maga szokta tartani az Isteni tiszteletet, estve reggel. Itt vannak fekete táblára fel-írva a Tanítványok nevei, utánnok pedig sárga szögek vannak verve, a melyek a tanítvány szorgalmatosságát jelentik. Tudni illik minden edjszeri maga jó viseletről bilétet kap a Tanítvány a Tanítótól; valahányszor pedig rosszul viseli magát, ugyan annyiszor el veszi a bilétet. Mikor a Tanítvány 50 bilétet mutat, akkor edj sárga szöget ütnek a neve után, és ezt mind addig folytatják, míg a sárga szög száma 50-re nem megyen. Ha 50-re ment, ekkor a Fleissen Ordenbe vevődik a Tanítvány, és már ekkor több praerogatioja van a többiek felett; a Tanítók is vele társalkodnak, és edj pohár bort is kap ebédkor. — Meg-néztem a háló szobájokat is. Ezt télen által sem fűtik soha sem. A szoba tisztá. Matrázton hálnak, a takarójok könnyű flanell.

Engem a Director Salzmann ebédre meg-marasztott. El-ütven a 12 órát, háromszori Csengetés után az ebédlő Szálába bé gyűltek a Tanítványok Tanítójokkal edjűtt. Egéssz gyönyörűséggel néztem, mitsoda szép rendel helyet fogtak a Tanítványok... Négy hosszú Asztal mellett ültek a Tanítványok, a kik közt egyvelgesen voltak a Tanítók. Én Salzmannal, és Guts-mutssal ültem edj asztalnál. A le ülés előtt edj Tanítvány fel szóval asztal-áldást mondott. Ez el végződven ismét le-ültek és ebédeltek. Annál az asztalnál a hol én ültem Salzmannal edjűtt edj 13 esztendőös forma Gyermeke osztogatta az ételt. Az ebéd igen egygyűyü volt riskása Levesből, tehén húsból, vajból és sajtból állott. A kenyér igen barna volt. — Az ebéd alatt almát és Kalatsot auctionált a Tanítványok közt Salzmann. Az Auctio el-kezdésével minden megkottzantotta az Asztalt a kés nyelével. Tsak azok vehettek pedig ezen az Auctionon valamit a kik szorgalmatosságokkal pénzt érdemlettek. T. i. a szülék mikor a Gyermeke az Institutumba megyen 2 Louis dort adnak Curatióra, és ez a Gyerek Cassája. Ez Salzmannál áll, és ebből adódik a gyermeknek ha szorgalmatosságával megérdemli. — Az ebéd el-végződven, edj Gyermeke edj rakás énekes könyvet hozott be, melyet Salzmann maga készített az Institutum számára, ezt széllyel osztogatták. Ebbe minden alkalmatosságra való melódiák vannak. Nevezetesen ekkor hideg idő volt és havazott; az előtt való

Napokba pedig szép idők jártak. Azért edj erre az alkalmatosságra való melódiát keresett ki Salzman a mellynek foglatatja a vólt, hogy ha a szép idő mord időre változik is, jót kell reményleni. Az Melodie így kezdődött: Hoffnung Hoffnung immer grün. Edj Tanítvány egy Fortepiánon Cotából verte ezt az Éneket, és az egész sereg énekelte utánna. Ezután még edj darabig az Asztal mellett ültünk, fel-kelvén ismét két Verset el-énekeltek, utóljára pedig edj imádsággal rekesztették be az ebédet.

Ebéd után botanizálni ki vitte Tanítványit edj Ifju Tanító Salzman Károly. A Tanítványoknál botanicus kés vólt, mellyel a plántát ki ásták. Edjnehányra találtak és a Tanítványok mind Német, mind deák neveket edjszerre ki mondták, még azt is mellyik Classisra tartozik. — Ez a Botanicát tanító Professor tanítja néha Guths-muthesal edjűtt a Gymnasticát is. Hogy ő ezt a mesterséget érti, edj példáját adta előttem. T. i. edj fán jó magossan vólt edj téli gyöngy. Ó erre a fára hirtelen fel mászott s le törte a gyöngyöt, le hozta tanítványinak. Ezek mindjárt meg-vizsgálták, s megmondták hogy a him nemre tartozik. — Meg nézegettem egy néhány szobákat, a hol a Tanítványokat esztergályozni, faragni, gyalulni, mappát rajzolni, festeni találtam. Edj 8 esztendő forma gyermek America mappáját rajzolta. — Jelen vóltam az Anglus-nyelv tanításán is dél utáni 3 óraker. Ekkor 7 Tanítványt Censeált Csak ugyan Salzman Károly. Ezek 11—12 esztendő Gyerekek vóltak, és csudálkoztam mennyire vitték az Anglus nyelvet. — Pedig ezen kívül még a Deák, Frantz, és Olasz Nyelvbe is jártasok, valamint minden szükséges Tudományokba; úgy hogy bóldog Gyermek az a ki itt kezdi a tanúlást. — Mind a physica mind a Moralis Nevelésben párja nélkül való Institutum ez. És innen van hogy ide Frantzia Országból Angliából Sveciából s. t. e. is el-hozzák a Gyermeket. Most, edj Americai Gyermek is van az Institutumba, a ki ide Angliából küldődött. — Salzman mindenik Vater Salzmannek nevezi. — Délutáni 4 óraker ki jelentetem Salzmannek ezen Institutumba tett tapasztalásomonn való örömmöt és erántam mutatott humanitássát meg-köszöntem. Salzman sajnállotta hogy tovább nem mulathattam nála. A nevemet edj Könyvbe fel-iratta velem, és edj nyomtatott Institutum planumával meg-ajándékozott.«

Közli: *Rác Lajos.*

A porosz középiskolai tanárképzés és tanárvizsgálatok.¹

A középiskolai tanároknak elméleti kiképzése Poroszországban is az egyetemeken folyik, a gyakorlati tanárképzés színhelyei pedig az e célra kijelölt középiskolák. A tanárvizsgálat

¹ A következő művek alapján: Dr. Hans Güldner: *Der Student der Philologie und die wissenschaftliche Staatsprüfung der Philologen.* Sechste... Ausgabe. Berlin, 1932. — U. az: *Der Studienreferendar* (Ausbildung, Besoldung, Prüfung usw.). 3. Auflage. Berlin, 1929. (Weidmannsche Taschenausgaben für die preußische Schulverwaltung. Heft 2, Heft 3.)